

Opgave i PT501

Menighetsbygging

Af Lars Malmgaard Jensen

Godkendt opgaveordlyd:

Hvordan bruges Confessio Augustana 7 i økumenik med et luthersk udgangspunkt?
En teoretisk analyse af to figuranter i dialog med to økumeniske modeller.

Fjellhaug International University College

Høst 2021

1. Indledning og problemformulering

Kristenhedens splittelse er et faktum, hvorfor enhver økumenisk dialog tager sit udgangspunkt i allerede eksisterende kategorier. Fra et luthersk udgangspunkt er Confessio Augustana (CA) det vigtigste lutherske bekendelsesskrift (til forskel fra de oldkirkelige symboler) i både dansk og norsk kirkehistorie og har reelt status som ”basisdokument” i den konfessionelle selvforståelse.¹ Forpligtelsen på CA som kirkens bekendelse spiller fortsat en rolle for lavkirkelige, konservative lutherske kristne i Skandinavien.² I denne opgave vil jeg forsøge at belyse, hvordan to figuranter i det konservative lutherske landskab har brugt CA i deres økumeniske overvejelser. Den første er *Carl Fr. Wisløff* (1908-2004) og den anden er *Knut Alfsvåg* (f. 1955). Når det er interessant at analysere disse, skyldes det flere perspektiver:

- I et *praktisk-teologisk* perspektiv, spiller begge figuranter en rolle som autoriteter, idet deres vurderinger fortsat har betydning i dele af det konservative lutherske landskab i Skandinavien. Wisløff var en central person i de lavkirkelige foreningers vurdering af katolsk teologi og generel økumenik i hele Skandinavien, hvor man i høj grad lænede sig op ad Wisløff som autoritet, og til dels stadig gør.³
- Alfsvåg har i en artikel rettet kritik mod Wisløffs økumeniske argumentation, og er derfor en interessant figurant.⁴ Alfsvåg spiller en aktiv rolle i norsk kirkeliv, bl.a. som tidligere formand for *Foreningen for Bibel og Bekjennelse*. Derfor er det relevant at se, hvori kritikken består, og hvad forskellene er imellem dem.
- Begge bruger Luther og den lutherske tradition til at argumentere for deres teologiske synspunkter, ligesom begge mener, at CA er en forpligtende bekendelse, også i dens ordlyd.
- I en global tid med økumeniske bestræbelser, bliver denne opgaves emne ikke mindre relevant at forholde sig til for lutherske kristne, særligt efter *Fælleserklæringen om retfærdiggørelsen* fra 1999.⁵ Denne trækker i høj grad på en bestemt økumenisk tænkning.

¹ Sannes 1996: 137–38

² Det er svært at definere entydigt, hvad der ligger i begrebet ”konservative”/”evangelikale”, men internationalt er Bebbingtons fire karakteristika (Biblicism, Crucicentrism, Conversionism og Activism) af evangelikale kristne et godt deskriptivt redskab, der også kan benyttes i Skandinavisk kontekst på vækkelsesbevægelserne. Se Bebbington 2021

³ Her tænkes der særligt på organisationer som NLM og DVI i Norge; LM (og til dels IM) i Danmark og ELM i Sverige. Se Sjaastad 2016 for Wisløffs historiske betydning. Se også artiklerne af Mæland 2016 og Kofod-Svendsen 2009; for en positiv vurdering af Wisløffs indflydelse. Jørgensen 2014 er et eksempel på en kraftig kritik af Wisløff, der viser, at hans position fortsat skaber debat og modsigelse og understreger blot relevansen.

⁴ Alfsvåg 2008

⁵ Joint Declaration 2000

Problemstillingen bliver derfor: Hvordan bruges Confessio Augustana 7 i økumenik med et luthersk udgangspunkt?

1.1. Metode og afgrænsning

Analysen vanskeliggøres af, at figuranterne er fra hver sin tidsperiode, og at den kritik som Alfsvåg retter mod Wisløff, ikke kan besvares af ham. Denne historiske bevidsthed vil jeg forsøge at artikulere og tage med i mine vurderinger. I mit valg af litteratur har jeg begrænset mig til de artikler, der handler direkte om katolsk teologi eller økumenik. For Wisløffs vedkommende har jeg særligt medtaget artikler, der er blevet genudgivet, da de må antages at have haft en større principiel betydning end andre.

CA forholder sig til kirkens enhed, og tager dermed indirekte stilling til denne opgaves problemstilling om økumenik, i CA 7:

Ligeledes lærer de, at den ene hellige kirke altid vil være. Men kirken er de helliges forsamling, i hvilken evangeliet læres [forkyndes] rent, og sakramenterne forvaltes ret. Og til kirkens sande enhed er det tilstrækkeligt at stemme overens om evangeliets lære og sakramenternes forvaltning.⁶

Det er derfor ikke nok at spørge, hvordan *andre* har fortolket og brugt CA7, men opgaven tager også sigte på at gøre sig selvstændige praktisk-teologiske overvejelser om problematikken, og vil diskutere to mulige tilgange i moderne økumenisk tænkning: differentieret konsensus og centered-set. Disse præsenteres senere i opgaven. Diskussionen vil ske i dialog med Wisløffs og Alfsvågs fortolkninger af CA7, og vil primært have en teoretisk vinkel. Opgaven vil altså i ringe grad trække på empiriske undersøgelser af, hvordan økumenik reelt praktiseres i konservative lutherske sammenhænge.

⁶ Min oversættelse fra den latinske original, der lyder: "Item docent, quod una Sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia congregation Sanctorum, in qua Evangelium pure docetur, et recte administrantur Sacramenta. Et ad veram unitatem Ecclesiae satis est consentire de doctrina Evangelii et de administratione Sacramentorum." BK 1992: 61. Den tyske version taler om "das Evangelium rein gepredigt" i stedet for "Evangelium pure docetur", hvilket måske kan ses som en vægt på forkyndelsen frem for en dogmatisk lære.

2. Carl Fr. Wisløffs økumenik og forståelse af CA

Wisløff var kirkehistoriker og trak i høj grad på historisk viden og metode i sin teologiske argumentation. Når man skal præsentere hans økumeniske argumentation, synes det derfor passende at tage med i vurderingen af Wisløff, at litteraturen er fra *før* Fælleserklæringen i 1999. Dertil kommer det generelle politiske og kirkelige klima i Norge, hvor flere var stærkt afvisende over f.eks. jesuitterne.⁷ Kirkernes Verdensråd (KV), og den økumeniske bevægelse sådan som den kom til udtryk i KV, blev desuden generelt mødt med skepsis fra evangelikale kristne internationalt. Alternativet blev for nogle – særligt i USA – konfessionel afgrænsning (Southeran Baptist Convention, Lutheran Church Missouri-Synod)⁸ mens andre engagerede sig på tværs af forskelle institutionelt, i netværk og i samarbejde; men da typisk indenfor den evangelikale bevægelse.⁹

2.1. Wisløffs principielle argumentation

Wisløff forholder sig flere steder til kirkens enhed, men mest principielt finder man syv teser i et trykt foredrag holdt på engelsk fra 1960. Wisløff kan her både benytte bibelske tekster og de lutherske bekendelsesskrifter på en principiel måde i sin teologiske argumentation, men samtidig er han andetsteds bevidst om bekendelsesskrifternes historiske sammenhæng.¹⁰

Den mest grundlæggende tanke om kirkens enhed finder Wisløff i de bibelske tekster, hvor han argumenterer for, at den ene kirke allerede eksisterer som en åndelig virkelighed: "we dare not forget that the apostles declare: There is *one* church". Kirken skal derfor heller ikke først og fremmest forstås som "something" men snarere som "someone".¹¹ Kirken er dog ikke usynlig i streng forstand, men kirken bliver til gennem sakramenterne og evangeliets forkyndelse, der netop er synligt. I den forstand er det *evangeliet*, der skaber kirken og kirkens enhed, ikke organisationen eller embedet, understreger Wisløff.¹² Denne tanke fra de bibelske tekster finder Wisløff igen hos reformatorerne, hvor han særligt trækker på CA7, der forudsætter, at kirken er én og altid vil vedblive med at eksistere, ligesom han også benytter Luther i sin argumentation: "It is customary to ask, What is the church? Luther asks rather, *Who* is the church?"¹³ Ud fra både de bibelske tekster og reformatorerne's samlede teologi kan

⁷ Se Sjaastad 2016: 127 for en historisk redegørelse.

⁸ SBC og LCMS er eksempler, fordi evangelikale her defineres i forlængelse af Bebbington, og ikke af hvorvidt en denomination har regnet sig selv som en del af de typiske evangelikale netværk i USA og England.

⁹ Se Armstrong 2014. I øvrigt må oprettelsen af Lausanne-netværket for international mission i 1974 ses som et direkte udtryk for den skepsis blandt evangelikale.

¹⁰ Wisløff 1980: 9: "Vi må hele tiden tage hensyn til den historiske situation."

¹¹ Wisløff 1960: 30. Kursivering original.

¹² Wisløff 1960: 31–32

¹³ Wisløff 1960: 33

Wisløff derfor med tilslutning citere CA7 som gyldig og autoritativ forståelse af kirkens enhed. Wisløff understreger samtidig, at både Luther og CA ikke operer med forskellige kirkesamfund, så det skulle være en "luthersk kirke", der er den sande, mens den katolske er den falske. Nej, i stedet argumenterer Wisløff: "Luther stands right in the middle of the one organized church and there distinguishes between the true and the false church."¹⁴ Spørgsmålet om kirkens enhed er for Wisløff derfor identisk med at spørge: Hvor og hvem er de sande kristne? Deri består kirkens enhed, *satis est* er netop "doctrina evangelii et administratione sacramentorum." (CA7).

Denne principielle tilgang, som Wisløff fremlægger, genkender man andre steder, når han forholder sig til økumenik i almindelighed og dialogen med katolicismen i særdeleshed.

2.2. Afvisning af Kirkernes Verdensråd og katolicismen

Når Wisløff forholder sig til andre kirkesamfund, er der to afgørende punkter for ham: Synet på Bibels autoritet og forståelsen af frelsen, hvilket vil sige retfærdiggørelsen.¹⁵ Wisløff blev med disse principper en skarp kritiker af Kirkernes Verdensråd (KV) og den Katolske kirke, og hans argumentation er konsistent på tværs af årtierne.

Wisløff kan kritisere både synet på embedet, selve ledelsesstrukturen og diverse mere politiske problematikker i KV. Den mest principielle kritik af KV bunder dog i, at KV ikke har et tydeligt fundament: "Man har været mer interessert i å få med seg de mange samfunn enn i å finne den ene sannhet [...] basis er så ubestemt, at ikke engang *sola scriptura* er gjort til grunnlag."¹⁶ Bibelsynet er et afgørende skille. Og ud fra det bibelsyn Wisløff har, argumenterer han for, at troen kan *bekendes* og fastholdes i tydelige formuleringer.¹⁷ Han afviser dermed Nathan Söderbloms (1866–1931) argument om, at "bakom de olika troslärororna ligger tron själv." Dertil kommenterer Wisløff, at "kontradiktatoriske trosutsagn i samme kirke" er en umulighed.¹⁸ Dette gør, at han også afviser den Katolske kirke. Nok er der sket forandringer efter Det andet Vatikanerkoncil (1962-1965), men de er *ikke* grundlæggende.¹⁹ Wisløff argumenterer derfor for, CA skal bruges mere anti-katolsk end det ofte er tilfældet. Pga. den historiske situation, må CA forstås kraftigere end formuleringernes umiddelbare

¹⁴ Wisløff 1960: 35

¹⁵ Min fortolkning af Wisløff ligger i god tråd med forståelsen i Sjaastad 2016: 132–40; 237–40.

¹⁶ Wisløff 1952: 74

¹⁷ Wisløff 1971: 95: "Trosbekjennelsen er et sammendrag av Skriften og henter sin autoritet fra denne; slik tenkte fedrene." Se også Ottesen 2021 for bibelsynets rolle hos Wisløff generelt.

¹⁸ Wisløff 1952: 65

¹⁹ For denne generelle vurdering, se Wisløff 1974. Wisløff kan argumentere for, at et af Tridentinums dekretter fra f.eks. 1546 fortsat skal regnes som et officielt katolsk standpunkt, Se Wisløff 1971: 88.

ordlyd, der er præget af taktisk forsigtighed. Tager man højde for det romerske modsvar i Konfutationen og inddrager Luthers skrifter (eks. De Schmalkaldiske artikler) i fortolkningen, ser man, at kritikken ”trods alt er meget kraftig.”²⁰ Wisløff bruger derfor CA til at kritisere den katolske opfattelse af både embedet, nadveren og retfærdiggørelsen fra reformationstiden – og som den fremstår i 1980.²¹ Underliggende er det præmissen i CA7, der adskiller officiel katolsk tro og sand kristendom. For Wisløff er kirkens *satis est* ”doctrina evangelii”. Det skinner igennem i flere formuleringer, men særligt i konklusionerne:

Men det er evangeliet, slaget står om, i dag som på reformationstiden. Det er de evangeliske kristnes kald og opgave at vidne om de store sandheder, som den katolske kirke endnu ikke vil lytte til: Skriften alene som vejleder til salighed, Kristus alene som vor frelser i liv og død, og troen alene som vor tomme hånd – det eneste, vi har at række frem for Gud.²²

Her vægtlægger han altså bibelsynet og evangelieforståelsen, *in casu* retfærdiggørelsen. Derfor bliver dommen over den Katolske kirke hård.

2.3. Evangeliske kristne – bredt forstået!

Modsat er Wisløff anderledes positiv overfor evangeliske kristne. Når han i ovenstående lange citat taler om ”de evangeliske kristne” forstår jeg det som en *bevidst* tvetydighed; er de evangelisk kun de lutherske? Eller er det alle, der anerkender Bibelens autoritet (*sola scriptura*) og evangelieforståelsen? Meget tyder på det sidste. Selvom Wisløff anerkender bekendelsens autoritet, og noterer sig f.eks. CA’s kritik af gendøbere,²³ anser han bekendelsen for at være en *afledt* autoritet, i sidste ende er det Skriften, der er afgørende. Derfor kan Wisløff et andet sted f.eks. med tilslutning citere den Skotske reformerte *Confession of Faith* (1560), og noterer sig, at det bibelsyn, der kommer til udtryk der, principielt må ”være den rette”.²⁴ Dog afviser han meget kraftigt den karismatiske bevægelse og anklager den for ”oplevelsesøkumenik”.²⁵ Wisløff ønsker ikke at lave kirkelige sammenhænge, der ser bort fra bekendelsen og uenighederne, ved f.eks. ikke at have et bestemt dåbssyn.²⁶ Samtidig er han åben på ledelsesplan for inspirations- og bønns fællesskab med andre reformerte (evangeliske) kristne,

²⁰ Wisløff 1980: 7–10. Citat s. 10.

²¹ Wisløff 1980: 39–50

²² Wisløff 1980: 56

²³ Wisløff 1980: 8

²⁴ Wisløff 1971: 99

²⁵ Wisløff 1982: 167

²⁶ Wisløff 1952: 66–67

f.eks. gennem International Fellowship of Evangelical Students (IFES), som han var med til at oprette.²⁷

2.4. Delkonklusion

Vi kan altså konstatere, at Wisløff bruger CA7 som en autoritativ vejledning for økumenikken, dog sådan at han til evangeliets rette lære særligt betoner bibelsynet og retfærdiggørelsen, og i mindre grad lægger vægt på sakramenternes forvaltning, selvom han har syn for sakramenternes betydning i et konkret samarbejde. Wisløffs forståelse står dog ikke uimodsagt, som vi skal se i det følgende.

3. Alfsvågs forståelse af CA og kritik af Wisløff

Alfsvåg og Wisløff har for en umiddelbar betragtning mange fællestræk: de er konservative lutherske, vægter CA højt og er begge kirkehistorisk orienterede i deres formidling af den lutherske teologi. Alligevel retter Alfsvåg en kritik af Wisløff på flere områder. I den følgende analyse og dialog med Wisløff, vil Alfsvågs egen forståelse af CA7 forhåbentligt komme til udtryk.

3.1. Wisløff som erfaringsteolog – Alfsvågs kritik

Egil Sjaastad (f.1949) bemærker, at Wisløff står i et spændingsforhold mellem to traditioner, som han forsøger at forene. På den ene side er der den strengt konfessionelle lutherske linje, hvis bibelsyn og skelnen mellem lov og evangelium Wisløff i høj grad finder inspiration hos ved *Francis Pieper* (1852-1931) og *C.F. Walther* (1811-1887). Dette forsøger han at forene med en erfaringsteologisk vækkelseslinje repræsenteret af *Ole Hallesby* (1879-1961), der betoner omvendelsen og en mere åben konfessionel tilgang.²⁸ Allerede tidligt mødte hans syntese kritik af *Leiv Aalen* (1906-1983), der stod for en mere konfessionel luthersk tilgang, der var mere afvisende overfor reformerte kristne.²⁹ Når Alfsvåg kritiserer Wisløff, synes det at være fordi han vælger at følge Aalens tilgang til bekendelsen, hvilket Alfsvåg selv gør opmærksom på.³⁰ Problemet med Wisløffs tilgang er, at han reelt ikke gør bekendelsen til autoritet i det økumeniske spørgsmål ifølge Alfsvåg. Han synes at ignorere CA's kraftige kritik af gendøberne – og dermed moderne evangeliske kristne – med en henvisning til deres

²⁷ Sjaastad 2016: 132–34. Reformerte kristne og evangeliske kristne synes at blive brugt i flæng i den ældre litteratur, selvom der sagligt set er forskel. Jeg foretager ikke en grundlæggende redegørelse for forskellene på evangelikale, evangeliske og reformerte, da Wisløff formentlig tænker på disse som sammenfaldende.

²⁸ Sjaastad 2016: 207–15. Denne tilgang var i høj grad inspireret af og lignede *Olav Valen-Sendstads* (1904-1963) teologi.

²⁹ Se f.eks. Aalen 1966, der også kritiserer Olav Valen-Sendstad meget eksplicit. Aalen fandt stor inspiration i sin tilgang hos *Hermann Sasse* (1895-1976), der karakteristisk nok ikke følger Wisløff i bibelsynet, men er skeptisk overfor reformert kristendom.

³⁰ Alfsvåg 2008: 79, note 64: ”Min kritikk af Wisløff ligger nokså nær den som fremføres i Aalen”, med henvisning til Aalen 1966: 116. Samtidig er Alfsvåg ikke udelt positiv overfor den tilgang som Aalen og Sasse har. Se Alfsvåg 2017: 204.

bibelsyn, hvilket ifølge Alfsvåg er problematisk: ”De lutherske lærefedre var altså lite imponert av en teoretisk aksept af Bibel-autoriteten som avviste den i praksis ved å innføre en radikalt ny dåpsteologi”.³¹ Eller sagt anderledes: Wisløff fastholder ”doctrina evangelii” overfor katolicismen, men synes at glemme ”administratione sacramentorum”, når det kommer til andre evangeliske kristne. Hva er årsagen til dette? Alfsvåg konkluderer: Hans stillingtagen er præget af en subjektivisme, der stammer fra *erfaringsteologien*, idet ”den samme autoritetsopplevelse [bibelsynet]” fører ”til en forsiktighet i kritikken som ikke er der hvor den opplevelsen mangler”.³² Alfsvåg mener, at Wisløffs økumenik dermed er mere præget af erfaringsteologi end bekendelsestroskab, idet han op søger kirkeligt fællesskab med dem, der anerkender Skriftens autoritet som ham selv, og som der er en erfaringsresonans med – dvs. i praksis andre reformerte/evangeliske kristne, mens han kontant afviser katolicismen. Der er heri, ifølge Alfsvåg, en indbygget inkonsekvens som Wisløff ikke løser tilfredsstillende.³³ Alfsvågs kritik, når det kommer til erfaringsdimensionen, er måske ikke uberettiget. Spørgsmålet er dog, om Wisløff er så ensidig, som Alfsvåg anklager ham for at være?³⁴ Forskellene imellem dem synes dog ikke bare at være erfaringsdimensionen hos Wisløff, men ligger for mig at se i en anden tilgang til CA hos Alfsvåg, hvilket vi skal se i det følgende.

3.2. CA som økumenisk dokument

Når Alfsvåg skal benytte CA i sin teologiske tænkning om økumenik, ønsker han at tage udgangspunkt i det, han kalder CA's ”økumeniske vision”. Den lutherske historie har i ”selvtilstrekkelighed” ofte glemt, at CA har den målsætning ”at ulike synspunkter drøftes i fred og fordragelighet med det mål for øye å rette de feil en i utgangspunktet antar må finnes på begge sider av bordet.”³⁵ Det er denne økumeniske dimension, som Wisløff underkender. Alfsvåg pointerer, at historien har givet CA en anden skæbne end den oprindeligt var tiltænkt: ”forsterket av Konkordieformelen, ble CA den læremessige kjerne i den ortodokse lutherske statskirkelighet.”³⁶ Dette er dog en fejlagtig tilgang. I stedet må man forstå, at CA's oprindelige formål er at være en evangelisk reformbevægelse i den allerede eksisterende ene sande kirke. Alfsvåg ønsker at påvise den kontinuitetsforståelse, der dermed

³¹ Alfsvåg 2008: 78

³² Alfsvåg 2008: 79

³³ Alfsvåg 2008: 80

³⁴ I hvert fald er det værd at tage med, at han eksplicit et sted skriver: ”Some want to find the unity of the church in a definite Christian experience. [...] Certainly, to come to faith implies that I experience meeting God. [...] But let no one say that the unity of the church consists in the fact that we all experience Him in exactly the same way, psychologically. That is not true. It is the message about Jesus that creates faith. Nothing else. Therefore it is also the message that creates the unity” Wisløff 1960: 34. En artikel der ikke optræder i Alfsvågs litteraturliste.

³⁵ Alfsvåg 2017: 198

³⁶ Alfsvåg 2017: 199

er i CA7. Skriftet forankrer sin kristne selvforståelse i oldkirkens kristologiske og trinitariske symboler, og er derfor i egentlig forstand katolsk i sit sigte.³⁷ Det er med dette positive udgangspunkt, at læresamtalen må finde sted. For selvom der er en økumenisk vision bag CA, betyder det ikke, at man ikke skal ”søke kirkens enhet noe annet sted enn i enighet om den læremessige forståelse”.³⁸ Denne positive tilgang til økumenik, der samtidig tager lærespørgsmål alvorligt, og opererer med, at det er muligt at formulere den kristne tros indhold, tager Alfsvåg med sig i sin konkrete vurdering af økumeniske spørgsmål, der i praksis både ligner og adskiller sig fra Wisløff.

3.3. Alfsvågs konkrete økumeniske vurderinger

Alfsvåg mener, at den umiddelbare økumeniske version i CA lider overlast både fra katolsk og luthersk hold. Fra og med Tridentinum, og den lutherske reaktion herpå, skaber man et nybrud, hvor begge sider ikke forstår sig selv som katolsk i egentlig forstand, der er i kontinuitet med hele kirken til alle tider, men man skaber en konfessionel selvtilstrækkelighed. Denne fejl findes på begge sider af kirkeskellet, og de forsøg på at overvinde det i moderne tider, sker ved subjektive tilnærmelser i fælles erfaringer (som i pietismen) eller i ligegyldighed overfor læren (liberalteologien).³⁹ I *udgangspunktet* stiller Alfsvåg sig mere positiv overfor den Katolske kirke end Wisløff, men samtidig stiller Alfsvåg sig kritisk til adskillige aspekter i den katolske kirke, herunder dens retfærdiggørelseslære. Dette gælder også efter Fælleserklæringen (Joint Declaration) i 1999.⁴⁰ Der hvor forskellen viser sig mellem dem, er i vægtlægningen af kirkens tradition. Selvom hans kritik ligner Wisløffs, adskiller den sig ved, at Alfsvåg betoner Tridentinums *brud* med kirkens katolicitet i sin udformning af lærepunktet. Det er kontinuiteten, der er i fare fra katolsk side. Hvor Wisløff ensidigt betoner ”Skriften alene”, ønsker Alfsvåg at nuancere dette udsagn med en større respekt for kirkens bekendelse og tradition. Skriften er øverste norm, men traditionen er også en legitim autoritet, der skal tages højde for.⁴¹ Hvor rigtig denne indirekte kritik af Wisløff er, kan diskuteres. Sandt er det, at Wisløff oftest ligger negativ vægt på henvisninger til kirkens tradition, men samtidig har han syn for, at der kan

³⁷ Alfsvåg 2017: 200–201

³⁸ Alfsvåg 2017: 198

³⁹ Alfsvåg 2017: 202–205

⁴⁰ Alfsvåg formulerer sig særdeles kritisk: ”Når JD’s forfattere skal utfolde innholdet [...] så faller det hele nokså fort fra hverandre, og en bliver i realiteten stående tilbake med en kombinasjon av litt avbleket lutherdom og tradisjonell katolisisme som knapt har leet på en eneste tradisjonell økumenisk grensemarkør.” Alfsvåg 2007: 220–221

⁴¹ Alfsvåg 2014: 28–31. Denne kritik er Alfsvåg ikke alene om. I en artikel kritiserer Jeppe Bach Nikolajsen denne tendens hos flere, herunder Wisløff. Se Nikolajsen 2016: 203, der bl.a. skriver: ”den kristne tradition [...] forbigås [og] spiller en meget lille rolle.”

være meget godt og på lange stræk normativt i kirkens tradition og bekendelse.⁴² En anelse karikeret: Hos Wisløff er Skriften *over* traditionen, mens Alfsvåg betoner Skriften *sammen* med traditionen. Derfor bliver Alfsvåg også mere kritisk overfor andre evangeliske kristne end Wisløff. Alfsvåg fremhæver afvisningen af barnedåben som et godt eksempel på ”nyheder”, der bryder med kirkens tradition, og derfor bør rammes af en lige så stor kritik som den Katolske kirke.⁴³

3.4. Delkonklusion

Alfsvåg bliver med denne tilgang til CA og traditionen paradoksalt nok på en gang *mere principielt åben* overfor katolsk teologi end Wisløff, samtidig med at han i *praksis* har store reservationer, når han f.eks. afviser Fælleserklæringen, og hans kritik kan på lange stræk minde påfaldende om Wisløffs. Modsat Wisløff er han dog mere kritisk overfor andre evangelisk kristne som han, i lyset af den store vægt på kirkens tradition, er kritisk overfor, fordi de indfører ”nyheder” i kirken. Spørgsmålet i denne opgave er da, i lyset af de to systematisk-praktiske fortolkningsforsøg vi her har set, om der i moderne økumeniske modeller, har vist sig perspektiver, der fastholder CA7’s økumeniske potentiale uden at negligere udfordringerne?

4. Perspektiver på Confessio Augustana som økumenisk dokument

Det vigtigste forsøg på at overkomme det skille, der er mellem den romersk-katolske og de lutherske kirker, er formentlig Fælleserklæringen fra 1999. Enhver økumenisk overvejelse i dag bør foretages på baggrund af det forsøg man foretog med Fælleserklæringen, og ligeledes reflektere over den metode der lå bag. I min nedenstående reflektion vil jeg forsøge at inddrage nogle af de indsigter, som diskussionen mellem Wisløff og Alfsvåg giver. Som jeg læser CA7, rummer denne både en praktisk og dogmatisk dimension, idet ”forvaltning” af sakramenter og den tyske versions fokus på ”forkyndelse” har tydelige praktiske aspekter, og ikke blot enhed på et papir. Samtidig er CA7 dogmatisk orienteret i sin tilgang, hvorfor en økumenisk-teologisk diskussion, der tager sit udgangspunkt i CA7 som forpligtende, bør begynde der. Denne diskussion vil jeg foretage i dialog med to modeller, som den norske systematiker *Harald Hegstad* (f. 1959) præsenterer. Den første er direkte økumenisk og teologisk orienteret: *differentieret konsensus*. Den næste er derimod i første omgang en socialantropologisk model for kirkeligt fællesskab af den amerikansk missiolog *Paul G. Hiebert*, som jeg mener har økumenisk potentiale.

⁴² Se de negative bemærkninger i Wisløff 1952: 69–70; Samtidig udtaler han sig positivt om traditionen og bekendelsen i Wisløff 1971: 89, hvor han dog samtidig bemærker at disse kun har ”gyldighed inntil en bestemt grense” dvs. så længe der er ”medhold i Skriften.”

⁴³ Se kritikken af de andre evangeliske i Alfsvåg 2014: 29; og kritikken af Wisløff i Alfsvåg 2008: 80

4.1. Differentieret konsensus

Den første model er den tilgang, der også ligger bag Fælleserklæringen.⁴⁴ *Kenneth Ellefsen* påpeger, at differentieret konsensus kan forstås ”både som en *økumenisk posisjon*, og samtidig beskrive en kontinuerlig *økumenisk dialogproces*”.⁴⁵ Forstået som position ”vektlegges at den ene sannhet språklig kan uttrykkes på flere måter, uten å nødvendigvis være inkommensurable” mens dialogproessen forudsætter ”at partene allerede anerkjenner hverandre”.⁴⁶ Resultatet af denne tilgang har været, at man fra romersk-katolsk hold i dag kan fejre nadver med andre kirkesamfund, og Fælleserklæringen vurderer, at reformationstidens fordømmelser ikke længere gør sig gældende, da man – med forskellige ord – udtrykker den samme virkelighed i forståelsen retfærdiggørelsen.⁴⁷

4.1.1. Vurdering i lyset af CA7

Styrken ved differentieret konsensus er en historisk bevidsthed; formuleringer, der blev skabt på reformationstiden, er ikke nødvendigvis sagssvarende i dag. I den forstand varetager metoden også Wisløffs anliggende, når han insisterer på en historisk læsning af bekendelserne. Ligeledes er den dialogproces, der benyttes, i god tråd med Alfsvågs tanker om den økumeniske vision bag CA. CA7 synes heller ikke at ligge op til total enighed på alle punkter (sådan som en streng konfessionel tilgang argumenterer for), og den anerkendelse af centralt og perifert varetager modellen også. Der er altså adskillige styrker.

Alligevel er der også svagheder. *Carsten Elmelund Petersen* retter i en artikel kritik af netop metoden i Fælleserklæringen i et ordvalg, som Wisløff formentligt også ville gøre: ”Metoden rummer [...] et anslag imod reformatorisk opfattelse af sandhedsspørgsmålet, åbenbaringsforståelsen og ikke mindst Luthers syn på Skriftens klarhed.”⁴⁸ Selvom CA forudsætter, at kirken altid har været, og at der allerede foreligger en åndelig enhed, som CA7 forsøger at sætte ord på, synes reformatorerne at forudsætte, at sproget entydigt kan rumme sandheden i sine formuleringer, og at det derfor er muligt at ”stemme overens om evangeliets lære”. Retfærdiggørelsen står centralt i CA’s forståelse af, hvad der menes med ”evangeliet”. Når Alfsvåg derfor peger på, at den Katolske Kirkes katekismus fortsat ”gjengir helt tradisjonell romersk-katolsk nådelære”, er det et alvorligt anslag mod metodens resultater.⁴⁹ Metoden er altså ikke ubetinget en fordel, idet den synes at negligere de reelle forskelle, der er

⁴⁴ Hegstad 2009: 186. Det er uden for denne opgaves ramme at undersøge selve Fælleserklæringen, i stedet er fokus kun på metoden.

⁴⁵ Ellefsen 2016: 112

⁴⁶ Ellefsen 2016: 112

⁴⁷ Se Joint Declaration 2000

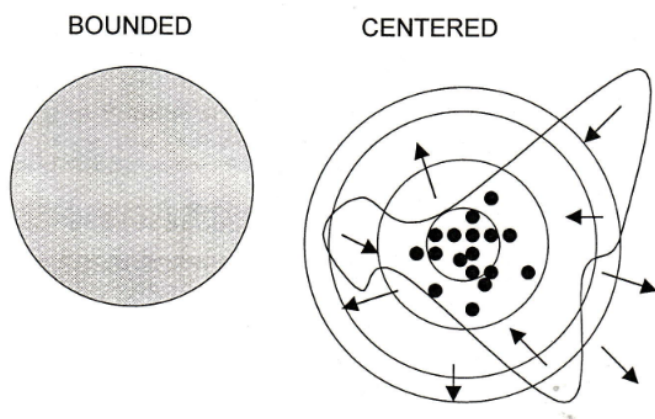
⁴⁸ Petersen 2001: 144

⁴⁹ Alfsvåg 2007: 223

i teologiske formuleringer, og dermed risikere at skabe praktisk enhed uden at være kommet til reel enighed om det, som CA7 betragter som det dogmatisk afgørende. Samtidig synes en entydig konfessionel tilgang til CA, ikke at kunne rumme den bredde, der findes i CA7, hvorfor vi nu vil overveje endnu en økumenisk model.

4.2. En missiologisk vinkel: Økumenik som centrum-orienteret

Hegstad skriver i et kapitel om kirkens fællesskab, at i en kompleks virkelighed bør man forsøge at definere et fællesskab mere ud fra sit *centrum* end ud fra sine *grænser*. Denne tilgang henter han hos den amerikanske missiolog *Paul G. Hiebert* (1932-2007).⁵⁰ Gud kender sin kirke, og de troende, men i en missionskontekst spørger Hiebert, hvordan man fra menneskelig side *definerer* en kristen. Hiebert bruger da en social-antropologisk indsigt i, hvordan mennesker kategoriserer fænomener i en ”bounded-set” tilgang eller en ”centered-set” tilgang (se billederne fra hans artikel):

Ifølge Hiebert er ulempen ved en ”bounded-set” tilgang, at den i høj grad er vestligt orienteret, og at man primært fokuserer på grænserne definitionen. I stedet bør fokus være på centrum, så det er ud fra dette centrum man orienterer sig og definerer de kristne ud fra. Om nogen hører til kategorien, defineres ikke ud fra grænsen, men ud fra om man bevæger sig *mod* eller *væk* fra centrum.⁵¹ De, der så defineres som kristne, bør da kunne tage del i det kristne synlige fællesskab. Når Hieberts model for konversion tages alvorligt, kan det overvejes, om det også har økumeniske konsekvenser for kirkefællesskab. Ligesom før er spørgsmålet, hvordan man i lyset af CA7 skal vurdere de økumeniske perspektiver i modellen?

⁵⁰ Hegstad 2009: 101–102; der trækker på indsigterne fra Hiebert 1978

⁵¹ Hiebert 1978: 26–27

4.2.1. Vurdering i lyset af CA7

CA7 kan, f.eks. af Wisløff, læses som en *kirkedefinition*, der har en personal vinkel: *Hvem* er de kristne? Modellens store styrke er, at den netop opererer med spørgsmålet om, hvornår nogle kan regnes for at være kristen; dvs. være en del af kirken i åndelig og frelsende forstand, sådan som CA7 ønsker at svare på. Hvis man tentativt ser det i det lys, kaster det et andet lys over Wisløffs tilgang. Wisløff operer med et klart defineret centrum: bibelsynet og evangelieforståelsen, mens sakramenterne får en mere tilbagestående rolle fjernere fra centrum. Wisløffs tolkning af CA7, synes dermed at ligne en centered-set tilgang. Alfsvåg er derimod på én gang både mere principielt åben, men *samtidig* tænker han mere i bounded-set end Wisløff, idet han trækker skarpere grænser når det kommer til sakramenteforståelsen. Når det drejer sig om Wisløffs tilgang, kan styrken på et principielt plan være, at det i højere grad end differentieret konsensus fastholder formuleringernes betydning, men samtidig har en anden økumenisk åbenhed end en streng konfessionel tilgang, idet der skelnes mellem centrum og grænser. Udfordringerne er dog også til stede og artikuleres af Alfsvågs tolkning: Kræver CA7 ikke reelt, at alle deltagerne i kirken skal have den samme *kognitive* forståelse af sakramenterne, eller er det nok, at blot *forvaltningen* er ret? Har evangeliets sande lære tungere vægt end sakramenteforvaltningen, sådan som Wisløff tilsyneladende ser det, eller er de mere ligestillede, sådan som Alfsvåg betoner?

Den største teoretiske udfordring og svaghed ved modellen er dog, at det i praksis vil være svært at enes om, *hvad* centrum i den kristne tro er. Denne udfordring gælder både ”internt” og ”eksternt”, hvor jeg med det første sigter til enigheden i et kirkesamfund (det lutherske) og dernæst den teologiske samtale (det økumeniske arbejde). *Internt* har denne opgave har taget udgangspunkt i luthersk teologi – men som en del af afgrænsningen forudsat en luthersk teologi med en konservativ profil, der tager selve ordlyden i CA alvorligt. Andre i den lutherske tradition vil være tilbøjelig til at fokusere mere på værdier, principper eller praksis i lutherske kirker, som udgangspunkt for økumenikken, og vil derfor ikke i samme grad vurdere f.eks. ordlyden i CA – hverken artikel 7 eller andre steder – til at have samme bindende autoritet. *Eksternt* kommer udfordringen fra differentieret konsensus til sin ret, idet det kan synes vanskeligt at nå til enighed om et bestemt centrum på tværs af kirkesamfund, da de vægtlægger forskelligt, og ordlyden og betoningen i deres bekendelser og kirkelige dokumenter har udviklet sig i hver sin retning i hundredvis af år.

Ovenstående diskussion om svaghederne ved modellen er særligt teologisk og teoretisk. Styrken ved centered-set er, at det kan give *praktiske* muligheder for samarbejde, før alle teoretisk-teologiske spørgsmål er på plads: enheden defineres ud fra orienteringen mod centrum, og man kan argumentere

for, at dette centrum eksisterer i praksis. *Robert Lilleaasen* har i en artikel påvist, hvordan det norske kirkelandskab i disse år ”ligedannes”, og hvilket kan ”danne grunnlag for nye allianser” på tværs af foreninger og kirkesamfund af forskellig konfession.⁵² Min påstand er, at dette i et praktisk socialantropologisk lys må ses som et udtryk for en centered-set tilgang til økumenik i kirkelandskabet. Grænserne (de traditionelle konfessionelle skel) betyder mindre. Formentlig ville Wisløff stille sig kritisk til dette, ligesom jeg antager, at Alfsvåg gør det ud fra hans argumentation. Men begge – og her gælder det særligt Wisløff – bør have en principiel åbenhed for dette praktiske fænomen i deres tolkning af CA7. Accepterer man Wisløffs definerede centrum, kan modellen måske blive en revitalisering i en økumenisk praksis, der både tager ordlyden i bekendelsen alvorligt, men samtidig har en praktisk-teologisk applicering som Wisløff i ringere grad formåede at praktisere.

5. Konklusion

Opgavens problemformulering er forsøgt besvaret ved at analysere og sammenligne de to figuranter forståelse af den lutherske bekendelse, med særligt henblik på CA7 og dennes betydning for tænkningen om økumenik med et luthersk udgangspunkt. Her er det særligt forholdet til den katolske kirke, der har været i fokus, men også forholdet til andre evangeliske kirkesamfund er blevet taget op. CA7, og figuranternes fortolkninger, har jeg efterfølgende forsøgt at drøfte i lyset af to økumeniske modeller (differentieret konsensus og centered-set), hvor den sidste er mit forsøg på at aktualisere en teoretisk social-antropologisk model i den praktisk teologi. Denne sidste model giver en mere positiv vurdering af særligt Wisløffs forståelse af økumenikken. Opgaven har dog også vist, at det ikke er teoretisk uproblematisk at bruge nogle af modellerne, og påpeger at en inddragelse af den reelle kirkelige praksis vil kunne give nyttige perspektiver på problemformuleringen.

⁵² Lilleaasen 2017: 56. Artiklen omhandler ikke de øvrige Skandinaviske lande, men jeg vil argumentere for, at billedet er genkendeligt på tværs af landegrænserne.

6. Bibliografi

- Alfsvåg, Knut. 2007. "Rettferdiggjørelse og apostolisitet: Den katolsk-lutherske dialog i dag". *Norsk Teologisk Tidsskrift* 108 (4): 215–230.
- . 2008. "Carl Fr. Wisløff og den økumeniske utfordring". I *Teologen Carl Fr. Wisløff: en antologi hundre år etter hans fødsel*, red. Sverre Bøe, 70–82. Studiebibliotek for bibel og misjon 21. Oslo: FMH-Forl.
- . 2014. "Det vil alltid forbli én hellig kirke": Om forholdet mellom Bibelen og kirkens tradisjon. FBBs skriftserie om teologi og kirke 3. For Bibel og Bekjennelse.
- . 2017. "'Det vil alltid forbli én hellig kirke' Et luthersk perspektiv på kirkens enhet". *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 44 (3): 197–208.
- Armstrong, John H. 2014. "The Emerging Face of Being One: Ecumenical Windows for Evangelicals". *Journal of Ecumenical Studies* 49 (2): 295–310.
- Bebbington, David. 2021. *The Evangelical Quadrilateral: Characterizing the British Gospel Movement*. Waco: Baylor University Press.
- BK. 1992. *Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.
- Ellefsen, Kenneth. 2016. "Enhet i mangfold. Om Kristusbekjennelsen som sentrumet i kristenheten og konfesjonelt mangfold som et uttrykk for enhet". *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 43 (2): 101–119.
- Hegstad, Harald. 2009. *Den virkelige kirke: bidrag til ekklesiologien*. Trondheim: Tapir.
- Hiebert, Paul G. 1978. "Conversion, Culture and Cognitive Categories". *Gospel in Context* 1 (4): 24–29.
- Joint Declaration. 2000. "Resource: Joint Declaration on the Doctrine of Justification". *The Lutheran World Federation*. <https://www.lutheranworld.org/content/resource-joint-declaration-doctrine-justification>. Set senest d. 1. december 2021.
- Jørgensen, Hallvard. 2014. "Carl Fr. Wisløff og hans tradisjon - en problematisk arv". <https://www.verdidebatt.no/innlegg/11544016-carl-fr-wisloff-og-hans-tradisjon-en-problematisk-arv>. Set senest d. 1. december 2021.
- Kofod-Svendsen, Flemming. 2009. "Teologen Carl Fr. Wisløff og hans betydning i Danmark". *Kristeligt Dagblad*. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kronik/teologen-carl-fr-wisloff-og-hans-betydning-i-danmark>. Set senest d. 1. december 2021.
- Lilleaasen, Robert. 2017. "Likedanning i det norske kirkelandskap". *Tidsskrift for Praktisk Teologi* 34 (1): 48–57.
- Mæland, Jens Olav. 2016. "Carl Fredrik Wisløff: Misjonsfolkets teologiprofessor". <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/aE48M/carl-fredrik-wisloeff-misjonsfolkets-teologiprofessor>. Set senest d. 1. december 2021.
- Nikolajsen, Jeppe Bach. 2016. "Den kristne kirke som fortolkningstradition i et pluralistisk samfund". *Dansk Tidsskrift for Teologi og Kirke* 43 (3): 197–211.
- Ottesen, Simeon. "Bibelens absolutte ufeilbarlighet – et enhetlig dogme? Viktigheten av å skjelne mellom ulike argumentasjon til støtte for Bibelens absolutte ufeilbarlighet". *Theofilos* 12 (2–3): 265–275.
- Petersen, Carsten Elmelund. 2001. "Fælleserklæringen om Retfærdiggjørelsen". I *Teologi med hjertet: festskrift til Niels Ove Vigilius*, red. Lars Jensen, Peter Olsen, og Jens Jørgen Rasmussen, 142–156. København: Dansk Bibel-Institut.

- Sannes, Kjell Olav. 1996. *Å tolke Den augsburgske bekjennelse: forståelse og prinsipper for tolkning av Confessio Augustana i Danmark og Norge 1530-1980*. Oslo: Det Teologiske Menighetsfakultet.
- Sjaastad, Egil. 2016. *Carl Fr. Wisløff: presten som ble misjonsfolkets professor*. Kyrkjefag profil nr. 27. Kristiansand: Portal.
- Wisløff, Carl Fr. 1952. "Vår tids økumenikk som teologisk problem". I *Fullfør din tjeneste! Artikler og taler*, 1993:60–76. Oslo: Lunde Forlag.
- . 1960. "Unity of the church and the message of Christ". *Concordia Theological Monthly* 31 (1): 30–37.
- . 1971. "Bibelen og tradisjonen i økumenikken". I *Fullfør din tjeneste! Artikler og taler*, 1993:88–99. Oslo: Lunde Forlag.
- . 1974. "Reformkattolisisme eller evangelisk reformasjon?" I *Fullfør din tjeneste! Artikler og taler*, 1993:77–87. Oslo: Lunde Forlag.
- . 1980. *Den lutherske bekendelse og katolicismen 1530 og 1980*. Holbæk: Dansk Bibel-Institut.
- . 1982. "Korsteologi og herlighetsteologi". I *Fullfør din tjeneste! Artikler og taler*, 1993:156–172. Oslo: Lunde Forlag.
- Aalen, Leiv. 1966. *Ord og sakrament. Bidrag til dogmatikken*. Oslo: Universitetsforlaget.